

Tabel 1. Aantallen invallende Grote Gele Kwikstaarten op twee slaappleaatsen (A, B) langs de Vecht in 1984/85. *Numbers of Grey Wagtails at two roosts (A, B) along the Vecht during 1984/85.*

	A		B
25 nov	2	28 sept	0
2 dec	1	11 nov	2
9 dec	1	25 nov	3
26 dec	3	2 dec	5
27 dec	5-6	16 dec	3
28 dec	4	22 dec	2
2 jan	7	3 jan	3
3 jan	5		
4 jan	2		

Het is ons niet bekend wanneer beide slaappleaatsen betrokken werden. Na begin januari werden geen exemplaren meer gezien. De Vecht, evenals andere wateren in de omgeving, was toen door strenge vorst geheel dichtgevroren en daarmee ongeschikt geworden voor Grote Gele Kwikstaarten. De afname ten gevolge van het invallen van de strenge vorst laat zich mooi illustreren aan de hand van de laatste drie tellingen op slaappleaats A.

We hebben tijdens dagtellingen in de omgeving kunnen constateren dat de Grote Gele Kwikstaarten zich overdag niet alleen langs de Vecht ophielden, maar ook langs het Amsterdam-Rijnkanaal en bij boerderijen op enige afstand van water. Interessant is dat het aantal overnachtende individuen per slaappleaats van avond tot avond wisselde. Bepaalde kwikstaarten maakten dus op bepaalde avonden geen gebruik van een der slaappleaatsen, aangenomen dat de kleine populatie constant bleef. Wellicht sliep af en toe een exemplaar solitair. Een aanwijzing hiervoor is de waarneming van een aanvliegende en daarna invallende vogel ten noorden van de meest noordelijk gelegen slaappleaats. Op de betreffende avond werden op deze slaappleaats slechts twee vogels gezien, terwijl op de datum ervoor en erna drie vogels aanwezig waren.

Opvallend was dat op zonnige, windstille avonden de grootste aantallen werden geteld. Op deze avonden gingen de vogels pas slapen na langdurige en luidruchtige achtervolgingen, waarbij vaak de territoriale zang te horen was. Wellicht wordt door deze opvallende gedragingen de kans dat een vogel soortgenoten opmerkt aanzienlijk vergroot en is de draagwijdte van de roep een factor die het groeperen van de kwikstaarten voor de nacht beïnvloedt. Hierdoor zouden de kleinere aantallen op dagen met slechte weersomstandigheden ten dele verklaard kunnen worden. Bij zwaar bewolkt weer met harde wind was van uitbundig gedrag namelijk

geen sprake. Een ander verschil is dat de vogels dan al voor zonsondergang aankwamen, terwijl dit bij mooi windstil weer pas na zonsondergang het geval was.

Onze waarnemingen zijn op twee manieren bijzonder te noemen. Ten eerste zijn de aantallen voor Middennederlandse begrippen tamelijk groot te noemen (o.a. Alleijn *et al.* 1971). Ten tweede is over slaappleaatsen van Grote Gele Kwikstaarten nog maar weinig bekend. In januari en februari 1984 kwamen maximaal 14 exemplaren slapen in een boompje langs het Wilhelminakanaal bij Tilburg (Hilgers & Braam 1984), een milieu dat veel overeenkomsten vertoont met de slaappleaatsen langs de Vecht. Uit de ZO-Achterhoek is bekend dat (overwegend onvolwassen) vogels die overdag geconcentreerd voorkomen op geschikte plekken, 's nachts in elkaars nabijheid slapen. In dit laatste geval is echter van gerichte slaaptrek over enige afstand geen sprake (R. G. M. Kwak).

Summary Roosts of Grey Wagtails *Motacilla cinerea*

Two small night roosts of Grey Wagtails were found along 20 km of the small river the Vecht in the middle of the Netherlands in the winter of 1984/1985 (tab. 1). The birds slept in low twigs above water. During daytime the birds were found along the water of the Vecht and nearby canal as well as near farms at some distances. After the onset of a spell of cold weather in January the birds disappeared.

Literatuur

- ALLEIJN W. F. *et al.* 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen.
 HILGERS L. & BRAAM A. 1984. Een slaappleaats van Grote Gele Kwikstaarten in Tilburg. Roodborst-tapuit 3: 30-33.
 POOT M. 1985. Het gezamenlijk overnachten van Grote Gele Kwikken. Kruisbek 28: 140-150.

*M. Poot, F. Engelen & M. Siebes,
 Theemsdreef 89, 3562 EB Utrecht*

Achteruitgang van de Klaepkster *Lanius excubitor* als wintergast

In het begin van de jaren tachtig begon het besef te dagen dat de Klaepkster op de ZW-Veluwe (c. 20 000 ha) als wintergast in aantal achteruit was gegaan. De omvang van deze afname werd pas duidelijk na de gegevens op een rijtje gezet te hebben.

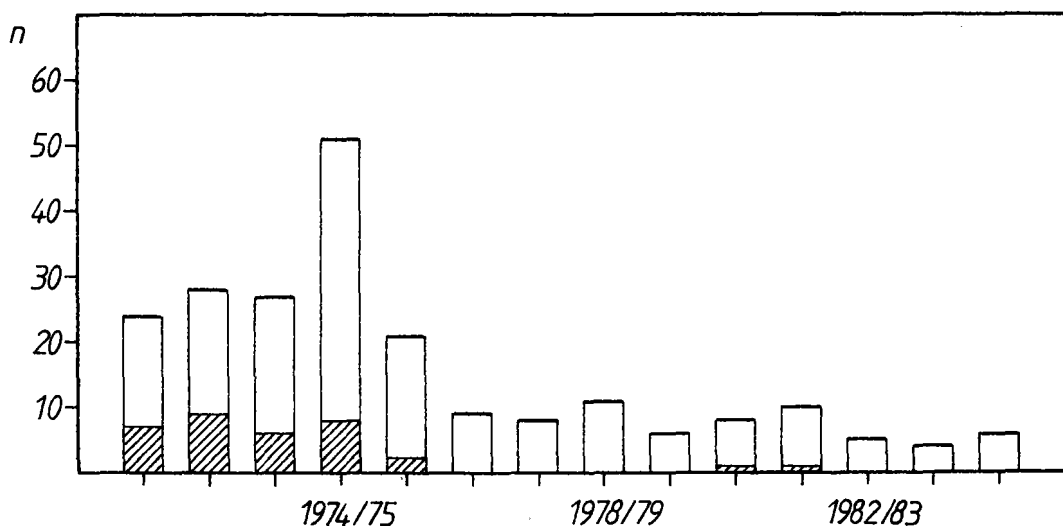
De ZW-Veluwe werd in de maanden november tot en met februari 1971/72-1984/85 systematisch doorkruist op zoek naar roofvogels, uilen, Klappeksters en hun prooien. Daarbij werd speciale aandacht besteed aan de bijna 1800 ha heide en ruim 100 ha kaalslag, die het favoriete winterbiotoop van Klappeksters vormen. In deze periode traden geen noemenswaardige verandering op in het landschap van de ZW-Veluwe. In het volgende overzicht zijn alleen Klappeksters met een winterterritorium verdisconteerd; overtrekkende en korter dan enkele weken pleisterende vogels zijn buiten beschouwing gelaten, omdat waarnemerseffecten hier een te grote rol spelen bij het vaststellen van de aantallen. In totaal werd 4375 uren besteed aan het zoeken naar gevleugelde predatoren (gemiddeld 313 uur per winter, met een variatie van 178-663 uur).

In de eerste helft van de jaren zeventig lag het aantal overwinteraars tussen de 25 en 30 vogels; in de winter 1974/75 werden echter aanzienlijk meer Klappeksters vastgesteld (figuur 1). Sindsdien is de soort als overwinteraar drastisch achteruitgegaan, en werden zelden meer dan tien exemplaren per winter pleisterend aangetroffen. In deze jaren is de Klappekster vrijwel geheel als overwinteraar in agrarisch cultuurland verdwenen (figuur 1). Momenteel komt de soort uitsluitend nog voor op heidevelden met verspreide opslag en op kaalslagen.

Elders in Nederland lijkt eenzelfde trend zichtbaar te worden. Zo liep het aantal overwinteraars op heidevelden in de Kempen in de jaren tachtig sterk terug (Peeters 1984); hetzelfde

werd vastgesteld in Limburg (Ganzevles *et al.* 1985). Ook het aantal vangsten en waarnemingen in de duinen van Castricum verminderde drastisch na 1978 (Slings 1983). En in de Ooijpolder, waar de Klappekster in de beginjaren zeventig in agrarisch cultuurland overwinterde (3-9 exemplaren per winter), is de soort sinds de winter van 1978/79 volledig verdwenen (Brouwer *et al.* 1985). Op de heidevelden en in de hoogveengebieden van Drenthe doet zich echter geen afname voor (A. J. van Dijk). Toch is de achteruitgang vermoedelijk geen regionaal fenomeen gezien de afname in aantal overwinteraars in Zwitserland en plaatselijk in Duitsland in de loop van de jaren zeventig en tachtig (Winkler 1984, Erleman 1985).

De meeste wintergasten in Nederland zijn afkomstig uit Fenno-Scandinavië (Grootaers 1976, Olsson 1981). In Zweden (Olsson 1980) en Finland (J. Tiainen) is de soort in de jaren zeventig als broedvogel sterk toegenomen. De Klappekster nam hier een nieuw broedbiotoop in gebruik, namelijk grootschalige kaalslagen. Tegelijkertijd werd het broedareaal ver in zuidwaartse richting uitgebreid. De achteruitgang van de Klappekster in de West- en Middeneuropese overwinteringsgebieden kan dus niet het gevolg zijn van een afname van de noordelijke broedpopulatie. De Nederlandse broedvogelpopulatie staat er minder rooskleurig voor, maar de omvang hiervan was en is zo gering dat een effect op de aantallen overwinteraars verwaarloosbaar geacht kan worden. Het ligt daarom voor de hand dat de Klappeksters onder invloed van de

Figuur 1. Aantal overwinterende Klappeksters in agrarisch cultuurland (gearceerd) en op heide/kaalslagen (wit) op de ZW-Veluwe gedurende 1971/72-1984/85. Numbers of wintering Great Grey Shrikes on farmland (hatched) and heathland/clear fells (blank) on the SW. Veluwe between 1971/72 and 1984/85.

zachte winters in de jaren zeventig hun trekgedrag hebben gewijzigd, en meer dan voorheen in Zuid-Scandinavië blijven overwinteren. Dit zou kunnen stroken met de idee van Olsson (1981), dat de soort een polymorfe trekstrategie heeft, waarbij ver zuidelijk overwinterende Klapeksters voordelig uit zijn in strenge winters, terwijl de in Scandinavië achterblijvende vogels juist profiteren van milde winters. Vermoedelijk resulteert alleen een successie van zachte of koude winters in een duidelijk zichtbaar effect; zo is mogelijk het sterk migratoire deel van de Scandinavische populatie in de loop van de jaren zeventig middels natuurlijke selectie grotendeels geëlimineerd. Immers, op de Veluwe nam het aantal overwinteraars pas na 1975/76 duidelijk af, terwijl eenmalige strenge winters als in 1978/79 en in 1984/85 niet gepaard gingen met een toename van het aantal overwinteraars daarna.

Summary *Decline in numbers of wintering Great Grey Shrikes Lanius excubitor*

Since the mid-seventies, the number of wintering Great Grey Shrikes seriously declined on the SW. Veluwe (c. 20 000 ha) in the central part of the Netherlands (fig. 1). Furthermore, the birds ceased to winter in farmland; heatherland and clear-fellings are the only habitats occupied nowadays.

Since the Great Grey Shrike increased as a breeding bird in Fenno-Scandinavia (being the main origin of wintering birds in the Netherlands), it is thought that the decline in the Netherlands is the result of a modification in migratory behaviour, with at present the birds mainly wintering in northern Europe as a result of the succession of mild winters in the seventies (cf. Olsson 1981).

Literatuur

- BROUWER P. *et al.* (red.) 1985. Vogels van de Ooijpolder. Van Hoorn, Nijmegen.
- ERLEMANN P. 1985. Zum Vorkommen der Würger (*Lanius spec.*) in Stadt- und Landkreis Offenbach. Vogel Umwelt 3: 191-212.
- GANZEVLES W. *et al.* 1985. Vogels in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap Limburg, Maas-tricht.
- GROOTAERS P. 1976. Herfst- en winterwaarnemingen van de Klapekster (*Lanius excubitor*) in België. Wielewaal 42: 179-186.
- OLSSON V. 1980. Förändringar i varfågeln, *Lanius excubitor*, utbredning i Sverige under de senaste årtiondena. Fauna Flora 75: 247-255.
- 1981. Varfågeln *Lanius excubitor* flyttning och övervintringsområde. Vår Fågelvärld 40: 447-454.

PEETERS L. 1984. Verliest de Klapekster zijn status als wintergast in de Kempen? Blauwe Klauwier 10(2): 23.

SLINGS Q. L. 1983. Wat is er met de Klapekster gebeurd? Graspieper 3: 122-125.

WINKLER R. 1984. Abnahme der Winterbeobachtungen des Raubwürgers *Lanius excubitor* in der Schweiz zwischen 1971/72 und 1982/83. Orn. Beob. 81: 74-76.

Rob G. Bijlsma, Bovenweg 36,
6721 HZ Bennekom

Groepszang van Wielewalen *Oriolus oriolus*

Op 13 juli 1985 was ik in de gelegenheid waarne- mingen te doen aan het gedrag van mannetjes Wielewalen in een bos van vrij jonge populieren bij Sta. Cilia de Jaca direct ten zuiden van de Py- reneeën (Spanje). De populieren stonden wijd uiteen en waren op rechte rijen geplant zodat het bos doorzichtig was.

Omstreeks 11.00 u begonnen de Wielewalen hun melodieuze roep te laten horen. Met de telescoop (Kowa 25-50x) kon ik gedurende een uur vier mannetjes waarnemen die zich wel ver- plaatsten, maar dicht bijeenbleven en voortdu- rend riepen. Er was ook een zekere regelmaat in het roepen waar te nemen. De vogels zaten met de koppen naar elkaar toegekeerd en riepen om beurten. Van de vier mannetjes waren er twee eerstejaars (iets minder helder geel met nog en- kele grijzige lengtestreepjes op de borst); de bei- de andere waren ouderejaars. Roepen deden ze alle vier. Regelmatig zaten de vogels zo dicht opeen dat zij in één telescoopbeeld te vangen waren, een hoogst ongewoon gezicht voor deze soort. Omstreeks 12.00 u hield het roepen op. De Wielewalen verspreidden zich over het bos en lieten zich verder nauwelijks meer zien.

Summary *Communal singing of Orioles Oriolus oriolus*

On 13 July 1985, four male Golden Orioles (two first-year birds, two adults) were observed in the Pyrenees while calling in close proximity of each other. The birds kept close together for an hour, facing each other and calling alternately.

R. Boddeke, Willem de Zwijgerlaan 38,
2082 BC Santpoort-Zuid